

---

*Ірина
Грабовська*

ЄВРОРЕВОЛЮЦІЯ ЯК РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

Події, що відбувались з українським суспільством під час Єврореволюції та відбуваються сьогодні, мають доленосне значення для України та українців. Це справді, як було сказано у назві фільму про Євромайдан, «Зима, що нас змінила». Ці зміни йдуть у напрямку прощання країни зі своїм советським та постколоніальним минулим. Нарешті подолано невизначеність двовекторності розвитку країни, засвідчено європейську ідентичність українства великої України як базову і, найголовніше, рух активно йде в напрямку спільної Європи. Адже «кожна національна модель передбачає ідентичність, місце в загальносвітових процесах і власну цивілізаційну місію, — справедливо зазначає О. Юрчук. — Ці компоненти визначають ставлення до себе й позиціонування серед інших націй» [Юрчук, 2013: с. 56].

Звичайно, у сучасних українських аналітиків виникають досить обґрунтовані сумніви щодо самої кваліфікації подій, пов'язаних із Євромайданом. Лунають сумніви, чи можна їх вважати справді революцією, адже докорінної зміни форми власності, системи базових стосунків у суспільстві, правлячого режиму та еліт не відбулося. Вочевидь, це питання ще потребує серйозного наукового дослідження. Проте з повним правом можна стверджувати, що у сфері масової свідомості та морально-етичних засад життя української спільноти відбулися справді революційні зміни. «Досить, зрозумійте, нас дістало» — одне із гасел Євромайдану та лейт-

мотив активності громадян, проговорюваний, зокрема, на багатьох віках того часу, — це вказує на серйозний поворот у масовій свідомості українських громадян, котрим набридло жити у корумпованій, антиправовій державі, де права людини в їх загальноцивілізаційному вимірі не мали ніякого значення. Повстання народу проти свавілля влади, за свої людські права після розгону студентського Євромайдану майже одразу охрестили Революцією Гідності. Вже на перших віче Євромайдану лейтмотивом народного спротиву стала ідея національної та особистісної гідності українців.

Один із відомих сучасних діячів української діаспори Аскольд Лозинський так описував події, свідком яких він був під час київського Євромайдану: «Насправді, як з'ясувалося, ця революція за людську та національну гідність. Це слово повторювалося знову і знову. Ймовірно, що для різних верств українського суспільства і, можливо, навіть індивідуума це означає щось своє. Гідність означає жити як європеєць. Це означає позбавитися російського гноблення. Для декого це може навіть означати не бути представленим в очах світу колишнім засудженим. Слова “Зека геть!” часто звучать по цілому Майдану. Та найголовніше — це про національну гордість. Місце мітингів, як усе місто Київ, покрите синьо-жовтими українськими прапорами. Майже кожен виступ закінчується словами “Слава Україні!” з відповіддю аудиторії “Героям Слава!” три рази» [Лозинський, 2013].

Якщо звернутись до словників, то гідністю означають якість людської особистості, яка відрізняє її від усіх інших живих істот. Гідність — це поняття моральної свідомості, а також категорія етики. Це поняття вживається у законодавствах численних країн та у міжнародному праві. Філософський словник стверджує, що поняттям «гідність» «...виражається уявлення про самоцінність людської особистості, її моральну рівність з усіма іншими. ... Розуміння Г. залежить від соціальних умов, від пануючої в дану епоху *ідеології*. Як форма прояву соціальної і моральної свободи поняття Г. включає в себе право людини на повагу, визнання її прав і одночасно передбачає усвідомлення нею свого обов'язку і відповідальності перед суспільством. Г. виконує важливу регулятивну функцію: у будь-якій ситуації людина мусить поводитися так, щоб не втратити власної Г.» [Гідність, 1986: с. 103].

Поняття гідності увійшло до базових документів існування України та до міжнародних угод. Наприклад, у Цивільному кодексі України є статті, присвячені захистові честі та гідності громадянина, зокрема ст. 201 декларує, що гідність визнано особистим немайновим благом. Декларується і право на повагу та недоторканність гідності та честі фізичних осіб. Честь та гідність кожен має право захищати у суді й вимагати відшкодування у разі доведення, що гідності та честі громадянина було завдано моральну шкоду.

У країні діють і міжнародні конвенції по захисту людської честі та гідності, ратифіковані державою. «Гідність є одним з ключових понять Конституції України (ст. 3, 21, 28, 41, 68, 105). В ній, зокрема, визнано гідність однією з

“найвищих соціальних цінностей” в Україні (ст. 3), задекларовано, що “усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах” (ст. 21) та що “кожен має право на повагу до його гідності” (ст. 28)».

Національна гідність є похідним поняттям від поняття особистісної гідності. Отже, українська Єврореволюція може з повним правом кваліфікуватись як Революція Гідності нації та її громадян, адже в перебігу цієї епохальної для української історії події висувалися саме такі гасла:

— ніхто не має права зазіхати на свободу і гідність особистості, бандити не будуть бити нас і наших дітей;

— ми не бидло, маємо право жити вільно на своїй землі;

— українці мають людську гідність, ми не будемо більше терпіти бандюків при владі, нацією повинні керувати кращі з її представників, а не криміналітет на чолі із "Сім'єю" (в подальшому саме Євромайдан висунув вимогу люстрації чиновників як способу докорінного знищення корупційних схем у державі);

— українці — окремий народ і здатні самі навести лад у своїй державі, нам не потрібне втручання Росії;

— Україна не Росія, ми самі зробимо вибір, українці обирають свободу, а не тоталітаризм, ми обираємо Європу тощо.

Визначеність у цивілізаційному виборі українців підтвердили і вибори президента України. Символічно, що саме Петро Порошенко готував ще за правління Януковича пакет євроінтеграційних документів та заходів. Тому не лише прогнозованим, але й очікуваним були заяви П. Порошенка в інавгураційній промові про остаточне і безальтернативне повернення України до спільного дому — Європи.

Наведене вище свідчить про акт свідомості, який відбувся якщо і не з цілою спільнотою, то принаймні з більшістю її представників.

Не важко помітити, що гідність людини визначається системою цінностей, які вона сповідує. Одна з класичних формул філософської аксіології стверджує, що людина значною мірою є тією системою цінностей, які вона визнає і яких дотримується. Цінності є як основою порозуміння людей між собою, так і підставою непорозумінь. Одним із завдань української Революції Гідності, безумовно, є вироблення загальноукраїнського діалогу як способу порозуміння між Сходом і Заходом. Наразі важливо знайти точки перетину задля порозуміння Східної та Західної України, так активно та цілеспрямовано роз'єднуваної в попередні роки певними політичними силами як в середині країни, так і зовні.

Для ефективного перебігу процесу об'єднання Заходу і Сходу України доцільним та необхідним є створення вагової теоретичної та практичної бази для налагодження діалогу. Подолання внутрішньо українських суперечностей, збереження цілісності України сьогодні без перебільшення варто розглядати як предмет національної самоповаги та одну з принципів умов становлення національної гідності української спільноти.

Як відомо, немає нічого більш практичного, ніж гарна теорія. Саме аналітика дозволить виявити реальні на сьогодні і точки зближення у ціннісних орієнтаціях населення західних та східних регіонів країни, і найбільші розбіжності, а отже, причини можливої конфронтації та конфлікту. Збіг ціннісних орієнтацій окремої групи людей формує нормативну систему ціннісних настанов спільноти, поширення цих ціннісних установок та прийняття їх як власних або наближення до такої системи цінностей визначають ціннісні орієнтації локальної спільноти, наприклад, регіону, далі їх активне поширення може визначати ціннісні орієнтації спільноти певної країни (держави). В сучасному світі ціннісні орієнтації та настанови спільнот формуються раціональним способом і свідомою роботою відповідних суспільних інститутів (школи, церкви, ВНЗ, ЗМІ тощо, починаючи від дитсадка). Коли свідоме формування нових цінностей, наприклад української державності, «пробуксовує», старі колоніальні «совєтські» цінності міфологізуються, частково оновлюються і заповнюють нішу у світоглядних настановах частини населення країни, що ми і спостерігаємо на прикладі східних регіонів України. Неєфективна робота української держави з поширення альтернативних ідеологій на цих територіях призвела до тих конфліктів, що сьогодні маскуються під просовєтськими (проросійськими, якщо ми сучасну РФ сприймаємо як еманацию СРСР) прагненнями Сходу та небажанням жити в єдиній Україні.

Проте конфлікт у стадії активного виявлення, який базується, зокрема (але не тільки!), на різності ідентифікацій Сходу і Заходу ми вже маємо. Потрібно його ввести у конструктивне русло. Сьогодні стало очевидним із попередніх аналітичних розвідок, що система цінностей Заходу і Сходу України змінюється швидко і радикально, виявляючи тенденцію до зближення або розбіжностей у певних пунктах:

- цінністю для усіх жителів країни стає безпека — власна та сім'ї;
- знову виходить на перший план, як у 1990-х, проблема виживання;
- утилітарні цінності домінують на Сході, натомість духовно-патріотичні — на Заході України, розбіжність значна, отже провокує непорозуміння і взаємозвинувачення у небажанні почути одне одного;

- мова як цінність ще залишається приводом для конфлікту, бо має значення для певних сил у суспільстві, тому не може бути об'єднувачим пунктом роботи. На сьогодні мова — це все ще дразливий чинник, який варто «занурити» в систему ціннісних пріоритетів, а не виокремлювати її;

- український патріотизм став реальною цінністю для Заходу і Центру країни, проте не для Сходу; тож на сьогодні це радше чинник роз'єднання. Хоча ситуація, що реально склалася в ході війни на Сході, тероризм і бандитизм поволі змінюють настрої як сепаратистськи налаштованого, так і нейтрального населення проблемних регіонів. Тому варто оцінити, які є реальні механізми «патріотизації» в проукраїнському русі Сходу;

- цінності самореалізації є значимими для людей як Заходу, так і Сходу України;

— моральні цінності, зокрема й особливо, цінність людської гідності та свободи набувають сьогодні дедалі більшого значення для українців.

Патріотизм як утвердження власної національної гідності набув у сучасній Україні особливої ваги. Саме патріотизм став реальним практичним вираженням тієї революції свідомості, яку пережило українство в період Єврореволюції. Масове піднесення національної свідомості, що виявилось насамперед в активному бажанні захищати зі зброєю в руках свою країну, засвідчило фактичне продовження Революції Гідності, інспірованої зимовим Євромайданом 2014 року, перехід її у стадію дієвого патріотизму.

Під дієвим патріотизмом маю на увазі активну діяльність громадянина, спрямовану на утвердження життєздатності своєї держави, Батьківщини. Ця ідея не є сучасним винаходом. Сьогодні вона лише набирає «другого дихання». Ідея дієвого патріотизму іманентно притаманна українській інтелектуальній традиції, наприклад, творчому доробкові низки українських діячів початку ХХ століття. Серед видатних українських особистостей, чий життя і діяльність можуть слугувати за приклад дієвого (тобто такого, який активно утверджується, а не лише декларується) патріотизму, безумовно, варто згадати Івана Липу. У програмі «Братства Тарасівців» — революційного гуртка, до якого належав як один із його засновників Іван Липа, читаємо: «Ми повинні віддати усі свої сили на те, щоб визволити свою націю з того гніту, в якому вона зараз перебуває, і дати задля користі людськості ще одну вільну духом одиницю» [Ананченко, s.a.]. Текст програми належить перу Івана Липи.

Сьогодні, коли мова заходить про справжніх українських патріотів, часто спрацьовує стереотип: людина народилась і сформувалась, або виросла і сформувалась на західноукраїнських землях. Та у випадку з Іваном Липою цей стереотип не спрацьовує. Він не лише народився, але й прожив фактично усе своє життя на півдні та сході України. Міста Керч, Одеса, Харків тісно пов'язані з ім'ям цього визначного патріота-українця. І лише останні роки свого земного буття Іван Липа провів на Львівщині, де у селі Винники 1923 року знайшла упокій його полум'яна душа. Отож, коли кажуть, що український націоналізм народився в Західній Україні, то це не вся правда. Адже продовжувач справи «Тарасівців» Микола Міхновський, автор «Самостійної України», був родом з Полтавщини, вчився в Києві, працював адвокатом у Харкові; ідеолог націоналізму Дмитро Донцов — зі Слобожанщини, а Юрій Липа — з Одеси [Пляченко, s.a.].

Якщо говорити про практичні нагальні завдання для всього українського соціуму, то серед них одне із чільних місць займають питання утвердження та дотримання прав людини. До цього часу, попри задекларовану на всіх рівнях державою пріоритетність цього напрямку, дотримання прав людини в Україні залишалось фікцією. Зрештою, саме брутальне порушення прав людини і призвело до революційного спалаху в країні. І насамперед це порушення п'ятої статті Конституції України, за якою саме народ як єдине джерело влади в країні має право обирати своє європейське чи неєвропейське майбутнє.

Під час Єврореволюції А. Лозинський так описав свої враження від подій: «Остаточний результат Єромайдану неможливо предрікти... Єдиним безсумнівним прогнозом є те, що, якщо народу України дозволять вибирати свою власну стратегію економічного і культурного майбутнього, то це майбутнє буде в Європі. Крім того, що, можливо, є більш важливим, чим все інше, події на Єромайдані, що виникли в результаті небажання нинішнього режиму поважати V Статтю Конституції, що єдиним джерелом влади в Україні є народ та визнати народ як детермінант України і свого майбутнього, ці події прискорили незворотний розвиток української нації. Адже Єромайдан в Україні це революція національної гідності» (див.: [Лозинський, s.a.]).

На особливу увагу заслуговують і інтелектуальні проекти, суголосні українській Революції Гідності. Серед них чи не найцікавішим є ідея Третьої Української Республіки, авторство якої належить Юрію Луценку. Певною мірою цей проект був ніби передбаченням Єврореволюції. Головна ідея цієї концепції полягала в тому, що вся попередня історія України, включно з періодом її існування після розпаду СРСР, так і не створила справді української України (про концепцію «української України» див. детальніше у розділі «Концепт «української України...»). Ні перша українська республіка — УНР, ні друга — періоду незалежності 1991—2013 років не виконали основних завдань українських національно-визвольних змагань — побудови незалежної, самостійної, демократичної, європейської, правової, національної української держави. УНР була знищена більшовиками. Нова самостійна Україна перетворилася на олігархічно-кланову кримінальну державу. Потрібна революція для зміни цієї загрозливої та принизливої для українського народу реальності. Завданням нової революції є розчищення шляху для побудови справжньої української України — Третьої Української Республіки. Ось як сам ініціатор цієї громадянської ініціативи, автор ідеї Третьої Української Республіки пояснює сутність даного проекту: «Перша республіка — це УНР, яка, на жаль, зазнала поразки на початку минулого століття. Друга — це радянська республіка, на фундаменті якої двадцять з лишком років ми намагаємося ліпити незалежну нібито європейську державу, але з цього нічого не виходить. Сидячи у тюрмі я постійно розмірковував над тим, чому не вийшов “помаранчевий” здвиг, чому у мене не вийшло великого успіху в МВС... Якось я попросив відвідати камеру, де раніше розстрілювали людей, там до цього часу масна підлога. Бути у тому приміщенні, де тисячами стріляли людей, справляє велике враження. Коли я повернувся до камери, під цим впливом я зрозумів, що навіть якщо всю Лук’янівську в’язницю знести, як Бастилію, і побудувати зверху над нею офісний центр, то він не встоїть, він провалиться. Оскільки вся Лук’янівська в’язниця знизу прокопана різними підземними переходами. Я зрозумів, що Україна, яка хоче бути європейською державою не має шансу бути збудованою на радянському фундаменті. Тому зараз ми потребуємо плану нової держави, я це називаю “Третя українська республіка”. Маю на увазі державу, у якій ми маємо категорично відмовитися від радянського минулого і маємо

припинити кримінальне сучасне України. Цей план, власне, вже давно описаний у багатьох документах, і я хотів би звести його у єдиний документ, який може стати планом української демократичної опозиції. Тоді можна буде сподіватися не тільки на більшу підтримку громадян, але і на нову демократичну хвилю суспільства у 2015-му році, які голосуватимуть не стільки проти Януковича, не тільки за нового лідера опозиції, а за нову програму нової команди нової країни. Ця робота зараз є найважливішою, і саме цим я хочу займатися в Україні» [Луценко, s.a.]. Вочевидь, українські реалії випереджають будь-які найсміливіші теоретичні побудови, проте і без серйозного аналітичного забезпечення всіх тих перетворень, які відбуваються з Україною сьогодні, навряд чи можливо розраховувати на її успішне вхідження до єдиного європейського цивілізаційного простору.

У філософській притчі «Кара» (одному з останніх творів у доробку Івана Липи) письменник висловлює таку думку про українців: «Народ, що в незапам'ятні, в незнані віки міг посісти таку родючу землю, може, найбагатшу в світі, той народ чогось вартий, бо не святе небо се йому дарувало, а було здобуте жорстокою боротьбою, сміливістю, одностайністю... Кожен народ, се — овод своєї землі. Яка сила землі, така сила й народу. Народ, що за одно століття вдвічі помножується, народ, що старанно плекає в своїх надрах геніяльність, що береже її стихійно в своїй скарбниці до слушного часу, — той народ колись стане проводирем світа» [Послів'я, s.a.]. Предметом національної гідності сучасних українців без сумніву має стати завдання втілення в життя цих сподівань великих попередників.

ДЖЕРЕЛА

- Ананченко Т. Іван Липа та Юрій Липа / Т. Ананченко // [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=1018> (s.a.)
- Гідність // Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. — 2 вид., перероб. і доп. — К.: Голов. ред.УРЕ, 1986.
- Лозинський Асколд С. Революція гідності // Український погляд. — 20 грудня 2013, Нью Йорк. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrpohliad.org/blogs/revolyutsiya-gidnosti.html> (s.a.)
- Луценко Ю. Інтерв'ю для радіо «Свобода». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/art...97982.html> (s.a.)
- Пляченко А. «Я твердо знаю, що кращі дні прийдуть» // Чорноморські новини. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://chornomorka.com/archive/a-2002.html> (s.a.)
- Послів'я до «Тринадцяти притч» // Іван Липа. Тринадцять притч — „НАРОДНІЙ СТЯГ“, 1935 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: faino.org.ua/.../Послів'я%20до%20тринадцяти%20притч.txt (s.a.)
- Юрчук О. У тіні імперії: Українська література у світлі постколоніальної теорії: монографія. — К.: ВЦ «Академія», 2013.

Ірина Грабовська — кандидат філософських наук, старший науковий співробітник Центру українознавства філософського факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.
